

Helena Basler: Bilaterální vztahy a aktuální potřeby krajanů v Rakousku

Současné bilaterální vztahy mezi Českou republikou a Rakouskou republikou jsou, skoro bych řekla, po Temelínu, odsunu a zámeckých Židlich na velice dobré úrovni. Vždyť i páni prezidenti obou zemí mají jednu společnou vášeň, a to kuřáckou. Mezi Rakouskem a ČR existuje mnoho dohod, např. v kulturní oblasti nebo ve vztahu k sociálnímu pojištění, kde se sčítá doba potřebná k nárokování důchodu bez ohledu na to, v které zemi byla odpracována. Mezi oběma zeměmi fungují i další rámcové smlouvy, např. o spolupráci záchranných služeb mezi Spolkovou zemí Dolní Rakousko, Jihomoravským krajem, Jihočeským krajem a Krajem Vysočina. Úspěšný model nyní inspiruje i jinde: Rakousko o obdobné dohodě jedná se Slovenskem a Maďarskem.

Dochází k čilé výměně např. na poli politickém, uvedu několik příkladů: V červnu tohoto roku pražský primátor Zdeněk Hřib a vídeňský starosta Michael Ludwig svými podpisy stvrdili pětiletou dohodu o spolupráci obou metropolí. Vídeňský starosta označil obě hlavní města za důležitá univerzitní centra a motory hospodářství, inovací a demokracie ve svých zemích. Ministr zahraničí Jakub Kulháněk převzal koncem června 2021 v dolnorakouském Poysdorfu české předsednictví v tzv. Slavkovském formátu. Slavkovská spolupráce se osvědčila zejména v době pandemie jako užitečná platforma sousedského dialogu. Koncem září 2021 navštívila Rakousko delegace členů Stálé komise Senátu Parlamentu České republiky pro rozvoj venkova. Ministryně spravedlnosti Marie Benešová se v září ve Vídni setkala se spolkovou ministryní Rakouska pro EU a ústavu paní Karoline Edtstadler. Hlavním tématem pracovního jednání bylo předsednictví ČR v Radě EU a představení priorit v oblasti justice. Návštěva pokračovala setkáním s rakouskou spolkovou ministryní spravedlnosti Almou Zadić. „Jsem ráda, že spolupráce ČR a Rakouska je výborná, především v bilaterálních záležitostech jsou naše vztahy dlouhodobě velmi úzké a dobré,“ uvedla Marie Benešová. Téhož názoru je i velvyslankyně ČR v Rakousku JUDr. Ivana Červenková. Uvedla, že „tolik návštěv českých vrcholných politiků v Rakousku v tak krátkém čase, to tu snad ještě nebylo“.

Velvyslanectví ČR v Rakousku spolu s kanceláří CzechTrade ve Vídni zvou české firmy na setkání s oborově zaměřenými obchodními agenty působícími v Rakousku. Akce cílí na české výrobní firmy, které hledají nové odbytové možnosti na rakouském trhu a mají zájem o spolupráci s obchodním agentem. V rámci výměnného programu Erasmus mohou na vysokých školách v Rakousku studovat studenti z Čech a naopak. Vzorem je vídeňská slavistika, jejíž dva bývalí čeští profesori (Mareš, Vintř) tuto instituci i vedli. I když v některých akademických oborech neexistuje tak úzká spolupráce, na univerzitách v Rakousku působí mnoho českých akademiků. Na univerzitní úrovni a mezi akademiemi věd funguje živá spolupráce, konají se setkání, společné konference a přednášky, v běhu jsou různé programy atd.

Na kulturním poli dochází také k čilému styku. Spisovatelé a výtvarní umělci pobývají v Rakousku na různých stážích a jsou finančně podporováni nejen ze státních zdrojů, ale i z privátních iniciativ. Výstavy českých umělců ve Vídni a v Rakousku pořádá nejen České centrum, ale i další instituce, ať už státní, nebo soukromé, z Čech i z Rakouska. Češi jsou ve Vídni uznáváni jako jedna z pěti autochtonních národnostních menšin a jako

takoví dostávají na své projekty státní finanční subvence. Vedle toho podporuje činnost českých krajských menšinových spolků Česká republika, zvláště Ministerstvo zahraničních věcí. Významná je zejména podpora pro Českou školu Komenského, která příští rok oslaví 150 let svého trvání. Je třeba zdůraznit, že v tomto roce (2021) oba státy podstatně navýšily své dotace pro tuto oblast.

Bildungsdirektion Vídeň nabízí zdarma výuku češtiny jako mateřského jazyka pro žákyně a žáky vídeňských základních škol a gymnázií. Třídy je možné otevřít, pokud se přihlásí minimálně 12 dětí. Češtině se dostává podpory i v hromadných sdělovacích prostředcích: v Rakousku máme 2× týdně 30 minut rozhlasového vysílání v češtině a 6× do roka společné české a slovenské pětadvacetiminutové televizní vysílání na druhém programu rakouské televize. V náboženské oblasti se slouží mše v českém jazyku.

K sounáležitosti s ČR přispívají česky psané a ve Vídni vycházející tiskoviny: noviny, které vycházejí každých čtrnáct dní, školní časopis a měsíčník *Kulturní klub*. Posledně jmenované periodikum je členem Rakouského svazu časopisů a odborných časopisů. Slouží jako zdroj informací k aktuálním událostem na poli kulturním, hospodářském a sportovním, připomíná různá výročí, představuje mladou současnou uměleckou generaci, informuje o akcích Českého zastupitelského úřadu a Českého centra ve Vídni a zaměřuje se na problémy české národnostní menšiny v Rakousku a obzvláště ve Vídni. Dále informuje o volbách, legislativních změnách v ČR, o dění v Senátu a Parlamentu a o Mezinárodním koordinačním výboru zahraničních Čechů. Živost tohoto propojení mezi Vídni a Prahou potvrzuje mj. i aktivní účast rakouských krajanů na této konferenci.

Je třeba zdůraznit, že české spolky ve Vídni mají nemalou zásluhu na zlepšení bilaterálních vztahů a fungují jaké přirození vyslanci České republiky v Rakousku. Aktivity spolků jsou základem pro rozvoj dalších forem bilaterální institucionální spolupráce. Konkrétním příkladem může být pracovní setkání muzikologů z Čech a Rakouska na vídeňské univerzitě, zprostředkované a financované krajským spolkem, které umožnilo obnovu starých kontaktů navázání nových. Krajské spolky ve spolupráci s českými subjekty organizují pravidelné koncerty a koncertní cykly, určené nejen pro české, ale především pro rakouské publikum, jemuž je touto formou představována česká hudba, zejména starší a méně známá. Vystoupení mladých hudebníků a souborů před rakouským publikem mnohdy bylo jejich prvním na mezinárodní scéně a lze konstatovat, že často nastartovalo jejich kariéru.

Vernisáže českých a slovenských umělců v emigraci, dnes již Rakušanů, které organizoval krajský spolek, nejenže přilákaly stovky zájemců, ale otevřely jejich protagonistům dveře k dalším výstavám v Rakousku i jinde v zahraničí. Díky mediálnímu ohlasu zprostředkovanému úspěšnými výstavními akcemi se tito umělci dostali do povědomí činovníků Českého centra. Zintenzivnila se spolupráce některých krajských spolků i jednotlivých krajanů s Českým centrem, což se projevilo jejich aktivním zapojením do programů připravovaných touto institucí.

Totéž samozřejmě platí i pro Velvyslanectví ČR ve Vídni, které umožňuje ve svých prostorách krajským organizacím realizovat jejich akce a zvyšovat tak jejich prestiž. Např. vídeňský Sokol slavil 150. výročí svého založení ve slavnostním sále vídeňské radnice. Spolky zvou na

besedy odborníky různých profesí a politiky, a to nejen z Čech, ale také z Rakouska, především ty, kteří jsou Čechům příznivě nakloněni. Velice důležité jsou programy organizované krajským spolkem na půdě vídeňské Diplomatické akademie, které jsou navštěvovány diplomatickými sbory, což přináší ohlas nejen na rakouské straně, ale internacionální ohlas. Obdobné plody nese spolupráce spolků s umělci, vědci nebo sportovci, ať už jsou zvaní z Čech, nebo se jedná o osobnosti českého původu, kterým se Rakousko stalo druhou vlastí.

Co jsou aktuální potřeby krajanů v Rakousku?

Již použití slova „krajan“ vyvolává u mnohých smíšené pocity (většinou se to týká příchozích do Rakouska v roce 1968 a později). Mnozí z těch, kteří dnes ve Vídni žijí, mají zcela legálně dvojí státní občanství (rakouské i české), a tudíž se cítí spíše jako spoluobčané či světoobčané. Jiní čeští občané, kteří žijí ve Vídni jen přechodně a kteří nemají zájem o integraci do kulturního života místní české národnostní menšiny, se jako krajané cítit ani nemohou. Již z tohoto pohledu není jednoduché popsat velice rozdílné názory a náhledy na spolkový život české komunity ve Vídni.

Do Rakouska přišlo několik přistěhovaleckých vln, ve Vídni je usazena již čtvrtá či spíše pátá generace velké migrační vlny z druhé poloviny 19. století, která sem přicházela zejména za prací. Ta se po roce 1948 a 1968 rozrostla o nové emigranty, mezi nimi i o chartisty, a po roce 1989 a po vstupu ČR do EU o migranty, které dnes nazýváme transmigranty. Proto je potřeba rozlišovat, zda se jedná o krajanů, nebo o občany České republiky žijící v cizině, ať už přechodně, či trvale. **Tyto skupiny mají sice rozdílné potřeby, ale jsem toho názoru, že obě skupiny jsou pro Českou republiku stejně důležité, jsou jejími přirozenými vyslanci v cizím prostředí, kde se zrovna octli.**

I nově příchozí dočasní migranti si zachovávají určitý vztah vůči svému mateřskému státu, a proto by tento stát měl pamatovat i na ně. Jedná se především o školství s garancí výuky v mateřském jazyku a o možnost vyjádřit své politické smýšlení ve volbách. Ačkoliv k stále důraznějšímu volání spoluobčanů žijících v zahraničí po možnosti korespondenční volby jsou některé české politické strany stále hluché a mnohé výroky ze strany jejich představitelů svědčí o absolutním nepochopení této otázky, přesto se mnohé pozvolna mění k lepšímu. Jsem sice názoru, že není příliš dobré, aby Češi žijící v cizině mohli odevzdat svůj hlas pouze v rámci jednoho úředně přiděleného českého kraje, což v konečném důsledku může narušit jeho politickou stabilitu, ale i tento problém se snad v krátké budoucnosti podaří vyřešit pomocí korespondenční volby.

Vstupem ČR do EU se některá přání krajanů v Rakousku splnila. Dřívější dvojí ceny pro domácí a cizince již neexistují, hranice jsou otevřené, korespondenční volby krajanů nezajímají, nemohou totiž volit, protože jsou rakouskými občany. Zajímavým fenoménem jsou příslušníci vědecké a umělecké obce (spisovatelé, malíři, sochaři, hudebníci) – a není jich málo –, kteří žijí a tvoří jak v Rakousku, tak v České republice. Představují nesporný přínos pro obě země a participují na vědeckém a uměleckém dění v širším než národním měřítku. O přínosu pro obě strany svědčí mj. četná vyznamenání, kterých se v Rakousku dostává mnohým osobám přišedším z českých zemí, a naopak v České republice Rakušanům

českého původu.

Podařilo se prosadit mnoho změn, jako je například zákon o státním občanství, který umožňuje dvojí občanství a navrácení českého občanství prohlášením těm, kteří o něj přišli z politických nebo rodinných (sňatek v zahraničí) důvodů; dále pak změny ve školském zákonu ve prospěch občana v zahraničí a v neposlední řadě vytvoření Meziresortní komise pro Čechy žijící v zahraničí a webové stránky MZV „Užitečné informace pro Čechy žijící v zahraničí“. Důležitou roli hraje i podpora českého kulturního dědictví. V poslední době vznikají další důležité platformy.

Konkrétní problémy Čechů žijících ve Vídni

- Pomalé vlakové spojení mezi Rakouskem a ČR – ale na zrychlení se prý začalo pracovat.
- Dálniční spojení je, jak se zdá, neřešitelný problém na české straně.
- Do dnešního dne nebyl vyřešen příjem české televize.
- Úřední ověření vlastnoručního podpisu důchodce je nejen v mých očích ukázkou úřední šikany, nejen během covidu nebylo vůbec potřebné.
- Uznání zahraničního vzdělání a kvalifikace v Rakousku: pokud chcete, abyste vám titul uznali a úředně zapsali, musíte si ho nostrifikovat. Totéž vyžaduje ČR od každého, kdo získal akademický titul v Rakousku. Ostatně této problematice je přímo věnován jeden z konferenčních příspěvků.
- Někteří z nově příchozích hledají během svého pobytu v Rakousku kontakt s českou kulturou, což jim ulehčují nové informační technologie, především internet. Avšak z pohledu českých spolků ve Vídni a v dalších rakouských městech nastává problém – i když mají vlastní internetové stránky, z finančních, časových a dalších důvodů je nemožno plně a kvalitně aktualizovat a tím uspokojovat informační poptávku nově příchozích českých občanů. Tento problém se dá řešit jen s podporou českého státu.
- Abychom status národnostní menšiny v Rakousku udrželi, potřebujeme profesionální lobbying, což znamená někoho, kdo se prakticky a intenzivně (a ne jenom jako koníček ve svém volném čase) zabývá touto otázkou a „obtěžuje“ s ní rakouské politiky. Právě jimi nám bylo na kongresu v Celovci, pořádaném místními Slovinci (mimořádně: také národnostní menšinou) vytknuto, že to neděláme. A také, že s výjimkou Romů nemá žádná v Rakousku uznaná národnostní menšina vypracovaný strategický plán do budoucna.

I když není vše ideální a mnoho práce je ještě před námi, tato konference na půdě českého senátu je snad důkazem, že Česká republika začíná chápat potřeby krajanů a českých občanů žijících v zahraničí a že příslušné státní orgány a instituce přecházejí od slov k řešení jejich skutečných problémů a ke konkrétní pomoci, na jejímž základě se budou rozvíjet oboustranně prospěšné kulturní, ekonomické a politické vazby mezi Čechy žijícími ve vlasti a usazenými v zahraničí a v návaznosti na to se do větší šíře rozvinou i styky se státy, v nichž čeští krajané dnes žijí.

Děkuji za pozornost!